

**DE INDIVIDUELE
LEVENSVERZEKERING
BEGUNSTIGING EN
SUCCESSIERECHTEN**

INLEIDING

Als we stellen dat levensverzekeringen en successierechten zeer nauw met elkaar verbonden zijn, denken we meestal uitsluitend aan de successiebelasting die kan ontstaan bij de uitkering van de overlijdensverzekering.

Toch merken we dat de laatste decennia vermogens aanzienlijk toenemen en dat deze vermogens bij overlijden dikwijls overgelaten worden aan één of slechts enkele erfgenamen waardoor de te betalen rechten hoog oplopen. Meer en meer worden mensen zich hiervan bewust en gaan zij op zoek naar middelen om deze zware lasten te mijden, te milderen of te financieren. De levensverzekering is hiervoor het uitgelezen instrument. Zij kan zelfs gebruikt worden om tot op zekere hoogte een eigen erfopvolgingsregeling uit te werken door het erfdeel van een of meer wettelijke erfgenamen groter te maken dan wettelijk werd voorzien of door een niet-erfgenaam een aanzienlijk bedrag toe te wijzen.

Om te weten of onze levensverzekering onder de successiewetgeving valt en om ze optimaal te gebruiken bij onze successieplanning moeten we uiteraard een inzicht hebben in de reglementeringen van het Wetboek der Successierechten hieromtrent. We moeten echter ook een grondig doorzicht hebben in alle bepalingen van de levensverzekering, zeker in deze die te maken hebben met de begunstigingsclausule vermits daar bepaald wordt aan wie de uitkeringen toekomen.

Beide thema's komen in deze brochure uitgebreid aan bod met als doel u een beter inzicht te verschaffen waardoor u samen met uw bemiddelaar oplossingen op uw maat kunt uitwerken.

DEEL I:

DE BEGUNSTIGING VAN DE LEVENSVERZEKERING

1. ALGEMENE REGELS

Het is uiteraard noodzakelijk om te definiëren wie aanspraak zal kunnen maken op de uitkering van de levensverzekering. Zijn relatie tot de verzekeringnemer en de verzekerde is belangrijk om te bepalen of er al dan niet successierechten verschuldigd zullen zijn, of hij op deze uitkeringen rechten zal betalen als begunstigde of als erfgenaam en tegen welk tarief er belast zal worden. Heel wat aspecten komen aan bod, wij bespreken hieronder de belangrijkste.

1.1. Wie duidt de begunstigde aan?

De verzekeringnemer, hij die het contract afsluit, is de eigenaar en in die hoedanigheid beslist hij ook wie de begunstigde is van het contract. Indien het contract zowel een uitkering bij leven als bij overlijden voorziet, moet er dus een begunstigde bij leven en bij overlijden aangeduid worden.

Hij kan steeds een of meer begunstigten aanduiden en hierbij vaag blijven of zeer gedetailleerd namen opnemen in de clausule. De begunstigde verkrijgt door zijn aanwijzing het recht op de bedongen verzekeringsprestaties. Om dit recht te kunnen genieten moet hij niet ervan op de hoogte zijn of de begunstiging aanvaard hebben. Hij kan wel via de verzekeringnemer of, voorzover het een begunstiging ten bezwarende titel betreft, via de verzekeraar de voorwaarden van de dekking opvragen.

De verzekeringnemer kan ook steeds in tweede orde een of meer andere begunstigten aanduiden. Deze zullen, indien de begunstigten in eerste orde tijdens de duur van het contract overlijden, het recht verkrijgen op de verzekerde kapitalen.

1.2. Is deze aanduiding onherroepelijk?

De aanduiding van een begunstigde is niet onherroepelijk, zolang de aangewezen begunstigde niet aanvaard heeft, kan de verzekeringnemer een andere begunstigde aanduiden. Deze aanvaarding gebeurt, zolang de verzekeringnemer leeft, door een bijvoegsel aan de polis met de handtekening van de begunstigde, de verzekeringnemer en de verzekeraar. Na het overlijden van de verzekeringnemer kan de aanvaarding uitdrukkelijk of stilzwijgend geschieden. Voor de verzekeraar heeft de aanvaarding maar eerst gevolg nadat hij ervan schriftelijk werd in kennis gesteld.

De aanvaarding geeft de begunstigde niet altijd de zekerheid dat hij ook de uitkeringen zal verkrijgen.

Vermits de begunstiging van een levensverzekering gelijkgesteld wordt met een onrechtstreekse schenking zijn de principes van de schenking eveneens geldig, wat betekent dat de begunstiging in een aantal gevallen, zelf na aanvaarding, toch nog herroepen kan worden.

Het duidelijkste geval hiervan is de begunstiging van een levensverzekering tussen echtgenoten die steeds, zelf na aanvaarding, wijzigbaar is zonder enige toestemming van de echtgenoot die aanvaard heeft.

In alle andere gevallen is de wijziging van de aanvaarde begunstiging enkel mogelijk door tussenkomst van de rechtbank:

- Dit is zo wanneer de al dan niet aanvaarde begunstiging herroepen wordt omdat de begunstigde de voorwaarden gekoppeld aan de begunstiging niet uitvoert.

Voorbeeld: Als overeengekomen werd dat de levensverzekering uitgekeerd zal worden aan iemand, op voorwaarde dat deze als tegenprestatie kost en inwoon verschaft aan de verzekeringnemer, zonder dat dit laatste effectief ook gebeurt dan kan de verzekeringnemer, zelfs indien de begunstiging aanvaard werd, deze toch herroepen.

- Ook wegens ondankbaarheid kan deze herroeping geschieden. De gevallen waarin er daarvan sprake kan zijn, werden wettelijk vastgelegd en beperken zich tot:
 - een aanslag op het leven van de verzekeringnemer;
 - mishandelingen, misdrijven of grove beledigingen tegenover de verzekeringnemer;
 - weigering tot het verschaffen van levensonderhoud aan de verzekeringnemer.
- Ook de echtgenoot tegen wie de echtscheiding, op welke grond ook, is toegestaan, verliest de voordelen die de andere echtgenoot hem toestond (artikel 299 B.W.)

Indien de begunstiging aanvaard werd kan de verzekeringnemer ook een aantal rechten niet meer uitoefenen zonder de toestemming van de begunstigde. Hij heeft deze toestemming nodig voor een:

- wijziging van de begunstiging;
- afkoop van het contract;
- opname van een voorschot op het contract;
- inpandgeving van de rechten uit het contract ;
- overdracht van de rechten voortvloeiend uit het contract.

1.3. Uitkeringen van levensverzekeringen die aan de nalatenschap toegewezen worden

De begunstigde van de levensverzekering moet eigenlijk niet vastliggen bij het afsluiten van het contract. Enkel wanneer het risico zich voordoet en de uitkering gedaan wordt, zal de begunstigde gekend moeten zijn. Hij moet duidelijk bepaald of bepaalbaar zijn.

Indien er geen begunstigde aangeduid werd, indien hij uit de begunstigingsclausule onbepaalbaar is of indien de begunstiging door de verzekeringnemer zonder aanduiding van een nieuwe begunstigde herroepen is, zijn de verzekeringsprestaties bij overlijden van de verzekerde verschuldigd aan de verzekeringnemer indien hij in leven is of, indien hij overleden is, aan zijn nalatenschap. Vermits de verzekeringnemer en de verzekerde meestal dezelfde persoon zijn, zal in deze gevallen de uitkering bij overlijden uiteraard rechtstreeks naar zijn nalatenschap gaan.

Indien de verzekeringnemer vaag blijft en enkel zijn «wettelijke erfgenamen» als begunstigten aanduidt, kunnen we in dit geval veronderstellen dat de erfgenamen slechts zullen kunnen ontvangen via de nalatenschap. Hoewel het niet expliciet in de wetteksten werd vermeld, wordt echter, sinds de herziening van de Wet op de Landverzekeringen die dateert van 25 juni 1992, door bepaalde rechtsleer deze manier van begunstigen voortaan geïnterpreteerd als bepaalbare begunstiging waardoor de verzekerde kapitalen dus rechtstreeks zullen verkregen worden, zij maken geen deel uit van de nalatenschap. Deze erfgenamen zouden dus als bepaalbare begunstigten het kapitaal van de verzekering kunnen ontvangen en eventueel toch de nalatenschap verwerpen.

Als de begunstigde overlijdt voordat de verzekeringsprestaties opeisbaar worden, verzeilen we terug in de situatie waarin geen begunstigde gekend is. Het recht op de prestaties komt dan automatisch weer toe aan de verzekeringnemer of aan zijn nalatenschap. Als er echter een of meer begunstigten in tweede orde aangeduid werden, zullen zij, zoals hiervoor reeds vermeld, aanspraak kunnen maken op de verzekerde kapitalen.

Het is dus niet zo dat erfgenamen of rechthebbenden van de begunstigde bij zijn overlijden in zijn plaats treden als begunstigten. Dit kan enkel indien zij werkelijk in tweede orde als begunstigten aangeduid werden in de polis.

Op deze algemene regel wordt wel een uitzondering gemaakt als het gaat over de begunstiging van de kinderen. Voor alle duidelijkheid en om discussies te mijden, kan men in de begunstigingsclausule zijn kinderen bij naam noemen maar indien er achteraf kinderen bijkomen moet de begunstiging wel uitgebreid worden met deze namen, zoniet worden deze laatstgeborenen uitgesloten. Om dit te vermijden kan men ook de kinderen niet bij naam noemen waardoor de prestaties opeisbaar worden door alle personen die op het ogenblik van opeisbaarheid deze hoedanigheid hebben. Uitzonderlijk zullen in dit tweede systeem zelfs de afstammelingen van een vooroverleden kind eveneens recht hebben op het deel van dat kind, zij treden dus in de plaats van een begunstigde.

1.4. Invloed van een testament op de begunstiging

Algemeen kunnen we stellen dat de begunstigingsclausule van een levensverzekering primeert op het erfrecht of op de bepalingen van een testament. In een aantal specifieke gevallen kunnen testamentaire clausules echter wel hun invloed hebben op de begunstiging van de levensverzekering of deze zelfs bepalen.

Zoals hiervoor reeds vermeld kunnen schenkingen en dus begunstigingsaanduidingen tussen echtgenoten steeds herroepen worden. In een testament kan de ene echtgenoot dus wel de begunstiging van zijn levensverzekering aan de andere echtgenoot rechtsgeldig herroepen.

Een eventueel testament zal ook zijn invloed kunnen hebben op de begunstiging van de levensverzekering als de uitkering van de verzekering in de nalatenschap valt. Zoals hiervoor reeds vermeld zal dit het geval zijn wanneer er geen begunstigde werd aangeduid, wanneer de begunstigde onbepaalbaar is en wanneer de begunstiging herroepen is zonder aanduiding van een nieuwe begunstigde.

Als we vaststellen dat de uitkeringen van de levensverzekering in de nalatenschap van de verzekeringnemer komen, is het raadzaam om via de notaris of de vrederechter een akte van bekendheid te laten opstellen. Indien daaruit blijkt dat er geen testament bestaat zullen de wettelijke erfgenamen het uitgekeerde kapitaal via de nalatenschap verkrijgen. Dit betekent ook dat indien zij de nalatenschap verwerpen, ze ook hun rechten op het verzekerde kapitaal verliezen.

Indien uit de akte van bekendheid blijkt dat er wel een testament bestaat, moet de verzekeraar het kapitaal uitkeren, rekening houdend met de laatste wilsbeschikking van de verzekeringnemer. Verschillende mogelijkheden kunnen zich voordoen:

- Het voordeel van de verzekering kan het voorwerp zijn van een bijzonder legaat. Dit betekent dat een of meer welbepaalde goederen, in dit geval de uitkering van de levensverzekering, bij testament worden toebedeeld aan de bijzondere legataris of bijzondere begunstigde. Hij ontvangt dus het kapitaal van de levensverzekering zonder gehouden te zijn tot het betalen van de eventuele schulden van de nalatenschap;
- Als de verzekeringnemer een legaat onder algemene titel gemaakt heeft, betekent dit dat de begunstigde van het testament een gedeelte van de nalatenschap zal ontvangen. Indien de verzekerde bijvoorbeeld 1/6 van zijn nalatenschap heeft vermaakt aan de legataris onder algemene titel zal deze legataris ook 1/6 van de uitkering van de levensverzekering ontvangen, de overige 5/6 van de uitkering gaan naar de wettelijke erfgenamen. Deze legatarissen zijn, wanneer zij de nalatenschap aanvaarden, ook verantwoordelijk voor de eventuele schulden;
- Ten slotte kan de verzekeringnemer ook een algemeen legaat maken, wat betekent dat de legataris, behoudens het voorbehouden gedeelte, de volledige nalatenschap verkrijgt dus ook de ganse uitkering van de levensverzekering. Ook hier is de legataris verantwoordelijk voor de eventuele schulden.

1.5. Hebben de schuldeisers van de verzekeringnemer recht op de uitkeringen?

De schuldeisers van de verzekeringnemer hebben geen enkel recht op de verzekeringsprestaties die aan de begunstigde verschuldigd zijn. Zij kunnen ook van de begunstigde geen terugbetaling van de premies vorderen tenzij deze premies buiten verhouding staan tot de vermogenstoestand van de verzekeringnemer en voorzover ze betaald zijn met bedrieglijke benadeling van de rechten van de schuldeisers. Indien de rechtbank dit vaststelt, zullen de premies werkelijk moeten terugbetaald worden, maar maximum tot beloop van de aan de begunstigde uit te keren prestaties.

2. HET HUWELIJK EN DE BEGUNSTIGING VAN DE LEVENSVZERKERING

2.1. Zijn de verzekeringsprestaties eigen of gemeenschappelijk?

De aanspraken, ontleend aan de verzekering die een echtgenoot ten behoeve van de andere of van zichzelf heeft bedongen, zijn een eigen goed van de begunstigde echtgenoot, onder welk huwelijksstelsel zij ook getrouwd zijn.

Dus ook indien er gehuwd werd onder een stelsel met gemeenschap, zijn de uitkeringen een eigen goed. Enkel indien de rechter beslist dat de betaalde premies de mogelijkheden van het vermogen kennelijk zijn te boven gegaan, moet hiervoor een vergoeding betaald worden aan het gemeenschappelijk vermogen.

Op te merken valt dat, indien de echtgenoot en de kinderen, al of niet bij naam, samen zonder enige andere specificatie, als eerste begunstigten aangeduid worden, het recht op de prestatie voor de helft aan de echtgenoot en voor de helft aan de kinderen verleend wordt.

2.2. Gevolgen bij echtscheiding of bij scheiding van tafel en bed

Hiervoor hebben we reeds vermeld dat een begunstiging tussen echtgenoten steeds herroepbaar is. Dit principe is dus zeker van belang in geval van echtscheiding.

2.2.1. Echtscheiding en scheiding van tafel en bed op grond van bepaalde feiten

Vermits tijdens de procedure het huwelijk blijft bestaan, blijven ook alle rechten behouden die aan de verzekeringnemer toekomen. Ook indien tijdens de loop van de procedure de verzekeringsprestaties opeisbaar worden door de als begunstigde aangeduide echtgenoot, zullen deze rechtsgeldig moeten betaald worden tenzij de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg voorlopige maatregelen bevolen heeft die dit tegenspreken. Maar ook de levensverzekering die ten laste van het gemeenschappelijk vermogen door een van de echtgenoten aangegaan werd na het instellen van de vordering tot echtscheiding, zal nietig verklaard worden, als bewezen wordt dat zij is aangegaan met bedrieglijke benadeling van de andere echtgenoot.

Indien geen andere overeenkomst gemaakt werd, zullen, nadat de scheiding definitief geregeld is, dus na de overschrijving, de verzekeringsprestaties rechtsgeldig betaalbaar blijven aan de uit de echt gescheiden echtgenoot die als begunstigde werd aangeduid, zelfs wanneer de verzekeringnemer (de ex-partner) een nieuw huwelijk aangaat. Enkel de echtgenoot tegen wie de echtscheiding uitgesproken werd, verliest het recht op de verzekerde kapitalen.

2.2.2. Echtscheiding en scheiding van tafel en bed door onderlinge toestemming

Tenzij het anders werd bedongen in een voorafgaande overeenkomst, blijven gedurende de proeftijd alle rechten door de verzekeringnemer behouden.

Ook de verzekeringsprestaties die eventueel opeisbaar worden tijdens de proeftijd, worden rechtsgeldig betaald aan de begunstigde echtgenoot, tenzij anders is bedongen in de voorafgaande overeenkomst.

Na de definitieve regeling, als de overschrijving achter de rug is, wordt steeds rechtsgeldig uitbetaald aan de begunstigde echtgenoot.

Het in de aangehaalde voorafgaande overeenkomst bedongen rechtsgeldig vergelijk dat betrekking heeft op de rechten van de verzekeringnemer en de begunstiging van de uit te keren prestaties, kan slechts tegenstelbaar zijn aan de verzekeraar indien hij ingelicht werd over dit vergelijk. Dit kan gebeuren via een aangetekend schrijven, via een door de partijen getekend bijvoegsel of eventueel via een volmacht in de notariële akte.

2.2.3. Besluit

Vergeet tijdens de ontbinding van het huwelijk de afgesloten levensverzekeringen niet, anders is de kans reëel dat de ex-echtgenoot begunstigde zal blijven. Zij die op beide oren willen slapen, kunnen zich hiertegen wapenen door in hun begunstigingsclausule te laten opnemen dat de bij naam genoemde echtgenoot slechts kan genieten voorzover het huwelijk met die echtgenoot nog niet ontbonden is, er geen scheiding van tafel en bed is, er geen procedure tot echtscheiding, tot scheiding van tafel en bed of tot dringende en voorlopige maatregelen ingesteld is.

2.3. En wat indien de beste vriendin begunstigde is?

Nu we het thema echtscheiding hebben behandeld is het misschien ook interessant om even stil te blijven staan bij de levensverzekering die afgesloten wordt om een bijzit te bevoornden.

Zolang de rechter niet oordeelt dat de betaalde premies buiten verhouding staan tot de vermogenstoestand van de verzekeringnemer is het principieel mogelijk om een dergelijke verzekering af te sluiten.

De wetgever heeft aan de andere kant toch ook een aantal remmen ingebouwd om de andere huwelijkspartner te beschermen. Zo kunnen de schenkingen, dus ook de begunstigingen van levensverzekeringen, die door een van de echtgenoten werden gedaan, op verzoek van de andere echtgenoot, op voorwaarde dat hij een schadevergoeding betaalt, nietig verklaard worden indien ze de belangen van het gezin in gevaar brengen.

Ook de rechtbank van eerste aanleg kan, op verzoek van een van de echtgenoten die bewijst dat hij een wettig belang heeft, elke handeling van de andere echtgenoot, die gesteld werd met bedrieglijke benadeling van de rechten van de eiser, nietig verklaren. Dit laatste kan wel enkel bij huwelijken gesloten onder het wettelijk stelsel of onder een gemeenschapsstelsel.

DEEL II:

SUCCESSIERECHTEN

1. ARTIKEL 8 VAN HET WETBOEK DER SUCCESSIERECHTEN

Na het overlijden van een rijksinwoner worden de verkrijgers van zijn nalatenschap onderworpen aan successierechten. Een overlijdensverzekering geeft eveneens aanleiding tot de uitkering van een kapitaal of van renten aan een of meer begunstigen bij overlijden van de verzekerde. Er geschiedt dus eigenlijk ook een overdracht van goederen. Het is dan ook logisch dat de fiscus dergelijke uitkeringen gelijk gaat stellen met overdrachten van nalatenschappen en dat hij zal nagaan of hier ook geen successiebelasting verschuldigd is.

Of een levensverzekering al dan niet onder de successiewetgeving valt en wie deze belasting zal moeten betalen, wordt behandeld in artikel 8 van het Wetboek der Successierechten. Als blijkt dat de modaliteiten van dit artikel van toepassing zijn, dan wordt de begunstigde onderworpen aan de successierechten precies alsof hij testamentair begunstigde is van deze kapitalen of renten. We geven hieronder een overzicht van de inhoud van dit artikel waarbij we ons vooral toeleggen op wat belangrijk is voor de levensverzekering.

De fiscus kan de successierechten enkel heffen indien hij op de hoogte is van de uitkering. Daarom hebben alle Belgische verzekeraars de verplichting om bij het Bestuur der Registratie en Domeinen de kapitalen aan te geven die worden uitgekeerd aan een erfgenaam, legataris, begiftigde of andere rechthebbende ingevolge het overlijden van een rijksinwoner.

Deze aangifteplicht bestaat bijvoorbeeld niet voor Luxemburgse verzekeraars als het een overlijden betreft van een Belgisch rijksinwoner. De erfgenamen of begunstigen moeten in voorkomend geval zelf een aangifte doen bij het Bestuur der Registratie en Domeinen.

1.1. Wat wordt belast en aan welk tarief?

Art. 8 stelt dat de uitkering van sommen, renten of waarden belast wordt. Voor de levensverzekering betekent dit dus dat de eventueel verschuldigde successierechten gerekend worden op het bedongen kapitaal of de renten verhoogd met de eventuele winstdeelname, maar ook verminderd met de geheven personenbelasting en met de eventuele RIZIV-bijdrage.

Indien het passief groter is dan het actief dan is de nalatenschap deficitair. Het is belangrijk om weten dat voor kapitalen van levensverzekeringen die volgens art. 8 belast worden, de regel van het «netto-overschot» toegepast kan worden. De ontvangen kapitalen worden dan bij het actief gevoegd waardoor het deficit kleiner wordt of verdwijnt en waardoor ook enkel successiebelasting betaald moet worden op het eventuele positieve verschil dat men na deze ingreep bekomt.

Op een levensverzekering die belast wordt in de successie zal het tarief toegepast worden dat normaal van toepassing is in de nalatenschap van diegene wiens overlijden aanleiding geeft tot de belastbaarheid van de levensverzekering. De begunstigde van het derdebeding kan echter wel verzaken aan het voordeel van de levensverzekering, maar de fiscus stelt dan dat het recht, verschuldigd door de personen die de uitkeringen wel ontvangen, niet lager mag zijn dan het recht dat de verwerper had moeten betalen.

In de bijlagen geven wij een overzicht van de tarieven die geldig zijn in het Vlaamse, Waalse en Brusselse gewest. We vermelden daarbij ook de belangrijkste vrijstellingen en verminderingen.

1.2. Het beding ten behoeve van een derde

Het successierecht op een levensverzekeringscontract is slechts van toepassing indien er bedongen is ten behoeve van een derde. Als iemand een contract afsluit bedingt hij in principe voor zichzelf. Ook in de levensverzekering zal de verzekeringnemer gewoonlijk overeenkomen met de verzekeraar dat op de eindvervaldag van zijn contract het voorziene kapitaal bij leven aan hem wordt uitbetaald, waardoor art. 8 niet van toepassing is. Slechts in uitzonderlijke gevallen wordt hiervan afgeweken.

Bij de overlijdensdekking duidt de verzekeringnemer meestal een derde aan die de verzekerde kapitalen zal ontvangen bij overlijden van de verzekerde. Hij die de verzekering afsluit heeft hier dus bedongen in het voordeel van een derde. Deze laatste is juridisch volledig vreemd aan het contract en is hierin ook niet vertegenwoordigd. Hij kan door dit contract niet benadeeld worden, hij kan enkel voordelen krijgen. Ook indien hij eventueel wettelijke erfgenaam is van de verzekeringnemer zal hij de verzekerde kapitalen toch verkrijgen als begunstigde en niet als erfgenaam.

Voorbeeld: Piet sluit een gemengde levensverzekering af waarin hijzelf als begunstigde bij leven wordt aangeduid en zijn broer Luk de begunstigde bij overlijden is. De waarborgen bij leven heeft hij dus voor zichzelf bedongen. De waarborgen bij overlijden werden bedongen in het voordeel van een derde.

1.3. Begunstiging

In Deel I werd reeds voldoende aangehaald dat de begunstigde steeds bepaald of bepaalbaar moet zijn. Indien de begunstigde onbepaalbaar is of indien de aangeduide begunstigde vooroverleden is zonder dat er een begunstigde in tweede orde werd aangeduid, dan is art. 8 niet van toepassing en gaat de uitkering bij overlijden van de verzekerde naar de verzekeringnemer of naar het actief van zijn nalatenschap.

1.4. Beding ten kosteloze titel

Art. 8 is enkel van toepassing op een verkrijging ten kosteloze titel, de begunstigde moet zelf geen enkele tegenprestatie leveren, hij ontvangt uit loutere vrijgevigheid van de verzekeringnemer.

De begunstigde ten bezwarende titel daarentegen levert in ruil voor het voordeel van de verzekering een tegenprestatie. Het meest voorkomende voorbeeld hiervan is de schuldsaldoverzekering. Gewoonlijk eist diegene die het krediet geeft dat dit type van verzekering wordt afgesloten met een afstand van de begunstiging, ten belope van het bedrag van de schuld, in het voordeel van de kredietverstrekker. Het beding is dus gemaakt door de schuldenaar in het voordeel van de schuldeiser. Bij overlijden gaat de uitkering naar de schuldeiser waar er op dit bedrag geen successierechten betaald zullen worden omdat de begunstigde als tegenprestatie een krediet heeft verstrekt. Vermits de schuld op deze manier voldaan werd, zal ze ook niet in het passief van de nalatenschap opgenomen kunnen worden.

Indien de uitgekeerde som hoger is dan de uitstaande schuld komt dit bedrag toe aan de in het verzekeringscontract aangeduide begunstigde waardoor het in aanmerking komt voor belastbaarheid in de nalatenschap of in hoofde van de bepaalde derde krachtens art.8 .

Als echter de schuld werd aangegaan door echtgenoten gehuwd met gemeenschap van goederen en de premies van de schuldsaldo met gemeenschapsgelden betaald werden, dan ziet het plaatje er anders uit. Indien na het overlijden de lening volledig terugbetaald worden, dan zal de overlevende echtgenoot op zijn of haar deel van de woning geen successierechten moeten betalen. De andere helft van de woning valt in het actief van de nalatenschap waardoor de waarde ervan successie verschuldigd is.

Indien dus de begunstigde kan bewijzen dat hij een belangrijke tegenprestatie geleverd heeft, zoals bijvoorbeeld het verstrekken van de nodige verzorging tijdens de laatste levensmaanden, zal art. 8 niet van toepassing zijn omdat hij niet ten kosteloze titel heeft ontvangen.

1.5. De verzekeringnemer is eveneens de verzekerde en de begunstigde is een derde

Volgende situaties kunnen zich voordoen:

1.5.1. De kapitalen zijn opeisbaar bij het overlijden van de bedinger

Dit is een veel voorkomend geval. Indien ik op mijn hoofd een tijdelijke verzekering bij overlijden afsluit waarvan mijn zuster begunstigde is, dan is het kapitaal opeisbaar bij mijn overlijden en zal mijn begunstigde zuster successierechten betalen bij overlijden.

1.5.2. De kapitalen zijn opeisbaar op een tijdstip dat na de bedinger zijn overlijden valt

Dit kan voorkomen bij vastetermijnverzekeringen. In dergelijke verzekering wordt overeengekomen dat een bepaald kapitaal uitgekeerd zal worden aan de begunstigde bij het verstrijken van een vastgelegde termijn. Indien de verzekerde overlijdt tijdens de looptijd van het contract moeten geen verdere premiebetalingen meer verricht worden.

Het kapitaal van een dergelijke verzekering wordt dus niet uitbetaald bij het overlijden van de verzekerde, maar op een contractueel vastgelegd tijdstip. Men heeft dus zekerheid dat het kapitaal uitgekeerd zal worden, maar men weet nog niet aan wie omdat de begunstigde slechts zeker is het voordeel te ontvangen wanneer hij leeft op de datum van de opeisbaarheid van dit voordeel. Hij bezit dus een schuldvordering op termijn die hem niet zal toekomen bij zijn vooroverlijden. In dat geval wordt er uitgekeerd aan de begunstigde in tweede orde of bij gebreke hiervan aan de nalatenschap van de verzekeringnemer.

Daarom zal bij overlijden van de verzekerde (bedinger) tijdens de looptijd van het contract, de waarde die het contract op dat ogenblik heeft, onmiddellijk moeten belast worden in de nalatenschap van de bedinger in hoofde van de begunstigde. Als de begunstigde eveneens overlijdt nadat de verzekeringnemer is overleden maar voordat de kapitalen effectief zijn uitbetaald, zullen de geheven successierechten herzien worden. Bij de overleden begunstigde zal er onlast worden en zal er belast worden in hoofde van diegene die de uitkering werkelijk verkrijgt.

De zogenaamde dotale verzekering heeft dezelfde kenmerken als de vastetermijnverzekering met dat verschil dat het kapitaal enkel en alleen uitgekeerd zal worden aan de begunstigde indien hij leeft op de datum van opeisbaarheid. Er wordt niet uitgekeerd indien hij op die datum reeds overleden is. De begunstigde heeft hier dus een schuldvordering onder opschortende voorwaarde van overleven. Het feit of er uitkering zal geschieden is onzeker. Daarom zullen geen successierechten geheven worden bij het overlijden van de verzekerde (bedinger) tijdens de looptijd van het contract. De heffing zal pas gebeuren bij de uitkering van het kapitaal op de eindvervaldag bij vervulling van de opschortende voorwaarde. Er zal dan een nieuwe aangifte in de nalatenschap van de bedinger (verzekerde) moeten ingediend worden.

1.5.3. De kapitalen zijn opeisbaar binnen de drie jaren die aan het overlijden van de bedinger voorafgaan

Er bestaan geen courante verzekeringsformules waarin deze situatie zich zal voordoen. Een verzekeringnemer kan wel een verzekering van het type uitgesteld kapitaal afsluiten op zijn hoofd met als begunstigde bij leven een derde. Als de bedinger nog in leven is op de eindvervaldag zal het kapitaal uitgekeerd worden aan de aangewezen begunstigde. Indien dan de bedinger binnen de drie jaar na deze uitkering overlijdt, dient de begunstigde successierechten te betalen op de eerder uitgekeerde kapitalen.

1.6. De verzekeringnemer is niet de verzekerde en de begunstigde is een derde

Een verzekeringnemer kan op het hoofd van een verzekerde, die niet dezelfde persoon is, een overlijdensdekking afsluiten met als begunstigde een derde.

Hier heeft de verzekerde helemaal niet de intentie gehad om de begunstigde te bevoordelen, zijn overlijden is dan enkel de aanleiding voor de uitkering van het kapitaal en bepaalt enkel het tijdstip van bevoordeling door de verzekeringnemer van de begunstigde.

Dit maken we duidelijk aan de hand van een klassiek voorbeeld. Een grootvader sluit op het hoofd van zijn zoon een levenslange overlijdensverzekering af met als begunstigde zijn kleinzoon.

Indien de zoon overlijdt op een ogenblik waarop de grootvader nog in leven is en er duidelijk kan aangetoond worden dat niet de zoon maar de grootvader uit vrijgevigheid gehandeld heeft, dan is op dat moment art. 8 niet van toepassing.

Maar ook de grootvader kan uiteraard overlijden en dan moet het volgende onderscheid gemaakt worden:

- indien het overlijden binnen drie jaar na het overlijden van de zoon valt, wordt er toch geoordeeld dat de kleinzoon het bedrag van de levensverzekering als legaat van zijn grootvader heeft gekregen en moet hij het aangeven in de nalatenschap van zijn grootvader voorzover de kleinzoon uiteraard zelf nog in leven is;
- indien het overlijden meer dan drie jaar na het overlijden van de zoon valt, is art. 8 niet van toepassing.

Indien de zoon nog in leven is bij het overlijden van de grootvader dan zal art. 8 van toepassing zijn, omdat het voordeel door de begunstigde ontvangen zal worden op een tijdstip waarop de zoon zal overlijden, maar altijd na het overlijden van de grootvader die de verzekeringnemer is. De successierechten zullen dan geheven worden ten laste van de erfgenamen van de grootvader bij diens overlijden op de waarde die het contract op die datum heeft.

1.7. Art. 8 en het stelsel van gemeenschap van goederen

Voor diegenen die gehuwd zijn onder het gemeenschappelijk stelsel zal de uitkering die zij verkrijgen bij overlijden van de andere echtgenoot uit een verzekeringscontract afgesloten door de andere echtgenoot of door een derde onder de successie vallen. Maar ook de uitkering van een levensverzekering die de begunstigde echtgenoot zelf heeft afgesloten op het hoofd van de andere echtgenoot zal, bij het overlijden van deze andere, onder toepassing van art. 8 vallen omdat men vermoedt dat de premies voor een levensverzekering in dit geval betaald werden met gemeenschappelijke gelden, dus voor de helft door de overledene. Het is aan de overlevende echtgenoot om te bewijzen dat hij eventueel de premies volledig met eigen goederen betaald heeft waardoor er geen successierechten geheven zullen worden.

Voor alle duidelijkheid geven wij hieronder een overzicht van de gevallen waarin art. 8 wordt toegepast:

- een levensverzekering afgesloten door één echtgenoot op zijn hoofd en in het voordeel van de andere echtgenoot;
- een levensverzekering afgesloten door één echtgenoot op het hoofd van beide echtgenoten in het voordeel van de langstlevende;
- een levensverzekering afgesloten door een echtgenoot, in zijn eigen voordeel op het hoofd van de andere echtgenoot;
- een levensverzekering afgesloten door een derde, op het hoofd van de ene echtgenoot maar in het voordeel van de andere echtgenoot.

Niettegenstaande het feit dat de uitkering van de levensverzekering een eigen goed is van de begunstigde echtgenoot, zal er slechts successierecht geheven worden afhankelijk van de wijze waarop de premies gefinancierd werden. Als de gelden waarmee de premies werden betaald:

- behoorden tot de huwelijksgemeenschap, dan zal het uitgekeerde kapitaal slechts voor de helft belast worden;
- behoorden tot het eigen vermogen van de begunstigde, dan wordt er geen successie geheven;
- behoorden tot het eigen vermogen van de verzekerde, dan wordt het kapitaal volledig belast in de successie.

Voorbeeld: Els, gehuwd met gemeenschap, sluit een overlijdensverzekering af op het hoofd van haar echtgenoot Piet in haar voordeel. De premies worden betaald uit het gemeenschappelijk vermogen. Bij het overlijden van Piet zal Els op de helft van het kapitaal successierechten moeten betalen.

Deze bepalingen gelden dus voor echtelingen gehuwd onder het stelsel van gemeenschap. Men kan zich de vraag stellen wat er moet gebeuren indien een ex-echtgenoot rechten heeft op de uitkering van een levensverzekering die tijdens het huwelijk was gesloten. Logischerwijze kan gesteld worden dat alle bepalingen die in art. 8 werden opgenomen voor gehuwden onder het gemeenschappelijk stelsel zullen blijven gelden op dat deel van de uitkering dat werd samengesteld met tijdens het huwelijk gestorte premies. Op het overige gedeelte van de uitkering zijn de andere bepalingen van art. 8 van toepassing.

1.8. Art. 8 en het stelsel van scheiding van goederen

Indien de premies werden betaald door de overleden verzekerde is de volledige uitkering onderworpen aan de successierechten. Als de begunstigde echtgenoot echter bewijst dat de premies betaald werden met zijn eigen goederen is er geen onderwerping aan de successierechten.

2. GEVALLEN WAARIN ARTIKEL 8 NIET TOEGEPAST WORDT

2.1. Indien het beding belast is met een schenkingsrecht

Algemeen kunnen we stellen dat indien een beding onderworpen is aan het schenkingsrecht, art. 8 niet van toepassing is, er zal dus geen successierecht geheven worden. Dit principe geldt voor geregistreeerde of verplicht te registreren akten. De levensverzekering is zeker geen verplicht te registreren akte maar de begunstigde kan theoretisch het bijvoegsel waarin de begunstiging aanvaard wordt, laten registreren waardoor niet art. 8 maar de schenkingsrechten op het ogenblik van de registratie van toepassing worden. Dit laatste is zeker niet interessant, daarom wordt dit principe ook niet toegepast op de levensverzekering.

2.2 Wettelijke verplichting

Levensverzekeringen die afgesloten werden in het kader van een wettelijke verplichting, waar er dus geen sprake is van vrijgevigheid of schenking, zijn niet onderworpen aan successierechten. Ook dit komt weinig voor.

2.3. Beding dat uitgaat van een ander persoon dan de overledene die ten kostelozen titel bedingt in het voordeel van een derde begunstigde

Zoals hiervoor reeds werd aangehaald, zal art. 8 niet van toepassing zijn in de gevallen, waarin er bedongen wordt in het voordeel van een derde door een verzekeringnemer die niet de verzekerde is, wanneer het duidelijk is dat de verzekerde helemaal niet de intentie had om bij zijn overlijden de begunstigde te bevoordelen. Voor meer uitleg verwijzen wij naar het voorbeeld onder titel: «De verzekeringnemer is niet de verzekerde en de begunstigde is een derde».

2.4. Uitkeringen van groepsverzekeringen of verzorgingsfondsen

Renten of kapitalen die bij het overlijden van een werknemer uitgekeerd worden ten gevolge van een groepsverzekering die beantwoordt aan de vooropgestelde reglementering of ten gevolge van een bindend reglement van een verzorgingsfonds opgericht ten behoeve van het personeel van een onderneming, zijn vrijgesteld van successierechten indien deze uitkeringen gebeuren aan de weduwe, weduwnaar of de kinderen die jonger zijn dan 21 jaar.

Hierbij moet opgemerkt worden dat het uitkeringen betreft van een groepsverzekering met een reglement dat bindend moet zijn voor gans het personeel of een welbepaald gedeelte ervan. Voor deze beoogde groep moet de aansluiting eveneens verplicht zijn. Er moet een arbeids-overeenkomst bestaan tussen de werknemer en de werkgever die de groepsverzekering afsluit.

2.4.1. Wat bij verlenging van de groepsverzekering?

Indien de aangeslotene beslist om na zijn pensionering de groepsverzekering verder te zetten en het kapitaal van zijn contract aanwendt om een individuele levensverzekering af te sluiten, zal het overlijdenskapitaal dat achteraf aan de weduwe of kinderen wordt toegekend, vrijgesteld worden van successierechten voorzover het niet hoger is dan het bedrag dat hij normaal zou ontvangen hebben op het ogenblik van zijn pensionering. Het bijkomend overlijdenskapitaal dat eventueel gevormd werd na de overdracht zal wel belast worden in de successie.

Meestal wordt dit opgelost door een verzekering van het type uitgesteld kapitaal met tegenverzekering af te sluiten waarvan het overlijdenskapitaal gelijk is aan het oorspronkelijk bedongen pensioenkapitaal waardoor er bij overlijden geen onderwerping zal zijn aan de successie.

2.4.2. Wat bij vervroegde pensionering?

Indien de aangeslotene beslist om zijn groepsverzekering na zijn vervroegde pensionering verder te zetten tot zijn normale pensioenleeftijd van 65 jaar en hij overlijdt voor deze leeftijd dan zal op het uit verplichte stortingen voortvloeiende kapitaals-gedeelte dat uitgekeerd wordt aan de weduwe of aan de kinderen, jonger dan 21 jaar, geen successiebelasting van toepassing zijn. Op overlijdenskapitalen die de verzekerde na zijn vervroegde opruststelling vrijwillig heeft bijverzekerd, is art. 8 wel van toepassing.

SLOTBESCHOUWINGEN

Niettegenstaande het feit dat het erfrecht wettelijk zeer strikt omkaderd is, bestaan er wel een aantal mogelijkheden om af te wijken van dit wettelijk kader. We denken hierbij onder andere aan het testament, de schenking bij authentieke akte, de handgift en de levensverzekering. In onze beschouwingen zijn wij niet dieper ingegaan op al deze mogelijkheden, het zou ons te ver weg hebben gevoerd van het onderwerp. Toch is het interessant om een aantal facetten van naderbij te bekijken.

De verzekeringswereld evolueert snel. Ook in de branche Leven worden regelmatig nieuwe producten gelanceerd. Stilaan worden de klassieke verzekeringen, die afgesloten werden tegen een vooropgestelde vaste rentevoet, vervangen door producten die gekoppeld zijn aan beleggingsfondsen waardoor het rendement afhankelijk wordt van de prestaties van die fondsen. Deze nieuwe generatie is ook heel wat flexibeler voor wat de premiebetaling betreft. Terwijl vroeger premies in een strak keurslijf jaarlijks betaald moesten worden, werken verzekeraars in deze moderne producten vooral met koopsommen of eenmalige premies. Klanten storten dus in één keer vrij aanzienlijke bedragen in beleggingspolissen die als levensverzekering worden opgesteld met een begunstigingsclausule waardoor ze dus buiten het erfdeel ontvangen zullen worden. In het kader van deze brochure kunnen we ons dan de vraag stellen of er op deze manier geen aanzienlijk deel van het fortuin via stortingen in een dergelijke polis overgemaakt kan worden aan één bepaalde begunstigde waardoor de wettelijk vastgelegde erfopvolgingsregels uitgeschakeld worden.

Dit kan op voorwaarde dat de premies niet buiten verhouding staan tot de vermogenstoestand van de verzekeringnemer. Wettelijk wordt echter niet vastgelegd wat een buiten verhouding staande premie is, de rechter zal dus steeds het laatste woord hebben.

Indien we dan toch een bepaalde begunstigde buiten het erfrechtelijke wensen te bevoordelen lijkt het ons, vertrekkend vanuit deze vaststelling, interessanter om een eenvoudige overlijdensdekking af te sluiten. Vermits de premies van een dergelijke verzekering vrij laag zijn, is de kans dat deze premies buiten verhouding staan tot het vermogen aanzienlijk kleiner. Dit laatste kan bijvoorbeeld toegepast worden om stiefkinderen te begunstigen bij het overlijden van de stiefouder omdat een stiefkind door gebrek aan het bestaan van een bloedverwantschap niet zal erven van zijn stiefouder.

Algemeen kunnen we ons de vraag stellen of het interessant is om de door onze erfgenamen betaalbare successierechten te verzekeren. Uiteraard moet ieder voor zich uitmaken of hij dit al dan niet doet. Wij zijn in ieder geval ervan overtuigd dat velen dit niet doen omdat zij niet wensen stil te staan bij hun overlijden, omdat zij te weinig inzicht hebben of omdat zij denken dat alles wel goed geregeld is. Al deze redenen zijn, na het overlijden, dikwijls de aanleiding van de problemen waaraan ouders niet gedacht hebben maar waarmee kinderen wel geconfronteerd worden. Denken we maar aan de grote onroerende patrimonien waar al te vaak delen van verkocht moeten worden om de rechten te kunnen betalen daar waar eenvoudige oplossingen dit kunnen verhinderen. Zelfs indien we vandaag niet perfect de successierechten kunnen vaststellen die bij ons overlijden betaald zullen moeten worden, is het in ieder geval belangrijk om met uw notaris en uw bemiddelaar contact op te nemen om na te gaan wat er moet verzekerd worden.

Wij bieden een aantal combinaties aan die uitermate geschikt zijn om successierechten te verzekeren. In de bijlagen vindt u de tarieven van twee interessante verzekeringen. De handgiftverzekering heeft slechts een duurtijd van drie jaar waardoor de premies vrij laag zijn. Ze werd gecreëerd om de rechten die kunnen ontstaan bij handgift te verzekeren. Schenkingen via handgift worden trouwens gedaan om schenkingsrechten te vermijden. Indien de schenker evenwel binnen de drie jaar na het verrichten van de handgift overlijdt, wordt deze schenking toch opgenomen in de nalatenschap en moet er successierecht betaald worden. De schenker of de begunstigde kan via deze verzekering dit risico uitgeschakelen door het bedrag van deze rechten te verzekeren.

De successierechtenverzekering garandeert steeds een uitkering bij het overlijden van de verzekerde, zij is dus ideaal om de totaliteit van de successierechten of een gedeelte ervan te verzekeren. Wij raden u aan om samen met de specialisten ter zake het te verzekeren kapitaal vast te stellen.

Tenslotte geven wij eveneens in de bijlagen een overzicht van de Belgische tarieven der successierechten, samen met de belangrijkste verminderingen en vrijstellingen.

